

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > פסח 007 מרור תשס"ז

פסח 007 מרור תשס"ז

מצות מרור כנגד מרירות השעבוד

[א] איתא במשנה בפרק ערבי פסחים (קט"ז א'), וכן בהגדה של פסח, "רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הם: פסח מצה ומרור. פסח - על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו', מצה - על שום שנגאלו אבותינו ממצרים שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו', מרור - על שום שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר וימררו את חייהם". הרי שהמשנה כוללת שלש מצוות, מצות אכילת הפסח מצות אכילת המצה ומצות אכילת המרור. והנה איתא לקמן בסוגיה (ק"כ א'), "אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא, מרור דרבנן". הגמרא מבארת שם מאי שנא מצה ממרור. עכ"פ במנין המצוות הרמב"ם לא מנה את אכילת מרור כמצוה בפני עצמה, אלא כל השלוש מצוות הנ"ל נכללו במצוה אחת (עי' סה"מ עשה נ"ו). והחינוך כלל אותו כחלק ממצות סיפור יציאת מצרים (מצוה כ"א). והנה סוגית מרור למעשה נמצאת בפרק כל שעה (ל"ט א'). איתא במשנה שם, "אלו ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח", המשנה דנה בירקות לצורך מצות מרור, "בחזרת בתמכא ובחרחיניא ובעולשין ובמרור". א"כ חמישה מיני ירקות. ודוקא חמשה ירקות, כנגד חמישה סוגי מרירות בפסוק "וימררו" המובא במשנה בערבי פסחים הנ"ל, עי' בעל הטורים שם למנין.

תיקון המות שבמרור ע"י החרוטה

[ב] והנה ברור שהמרור טעון תיקון, כי בשורשו הוא פגם. ידוע בספה"ק (עי' שער הכוונות דרוש י"ב מדרושי הפסח) שמרור בגימ' מות. המילה מרור עצמה מלבד ענין המרירות, היא גם מלשון "ממרים הייתם עם ה'" (עקב ט' ז'). מפני שכל ענינו דמרור הוא תולדת החטא. וכן בשירת האזינו (ל"ב ל"ב) כתוב "כי מגפן סדום גפנם ומשדמת עמורה, ענבמו ענבי רוש אשכולות מרורות למו". מפרש רש"י, ענבי רוש-עשב מר, אשכולות מרורות למו - משקה מר. ובחז"ל (יל"ש דברים פל"ב רמז תתקמ"ו) מבואר, "מה היה אותו אילן שאכל ממנו אדה"ר, ר' יהודה אומר ענבים היו, שנאמר ענבמו ענבי רוש אשכולות מרורות למו, אותן אשכולות הביאו מרורות לעולם". לפי פירוש זה, רוש היינו ראש, כלומר קאי על עץ הדעת שממנו אכל אדה"ר למד"א שהוא גפן. ומאכילתו הגיע המרירות לעולם. כי מרירות לעולם היא תולדה של החטא דאדה"ר. והנה תיקון המרור הוא בשני מהלכים, ונבאר אותם באריכות. התיקון הראשון הוא שצריך לטבול את המרור בחרוטה (פסחים קט"ו ע"ב). והנה במשנה (ק"ד א') ישנה מחלוקת האם חרוטה מצוה או לא, ובגמרא מבאר שלמד"א אינה מצוה, תפקיד החרוטה לבטל קפא שבחזרת. ורש"י ורשב"ם מפרשים שקפא הוא ארס. וברור שאותו ארס הנחש שהביא ליד החטא הקדמון, והוא המות שבמרור. עצם דיבורו של הנחש עם חוה היה ארס, מה הנאה יש לו לבעל הלשון (ערכין ט"ו ב'), ישנו ארס בפועל וישנו ארס בדיבור, כמו שאומרים חז"ל שם "חץ שחוט לשונם" (ירמיה ט' ז'), שלשה"ר הורג במרחק, כתיב שחט וקרי שחוט, וכן אמרו חז"ל (בר"ר צ"ח י"ט ועוד מקומות), "חצי גבור שנונים (תהלים ק"כ ד'), ומה ראה למשלן בחץ מכל כלי זיין, אלא כל כלי זיין מכין במקומו וזה מכה מרחוק, כך הוא לשון הרע, דאמור ברומי וקטיל בסוריא". לכן צריך לטבול את החזרת בחרוטה לתקן את הארס שבה.

[ג] והנה הגמרא (ל"ט א') מביאה סימני זיהוי למרור. ובסיכום "אמר רבי יוחנן מדברי כולם נלמד, ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין". לכן מי שאין לו ירק מאלו החמישה מינים, יקח מין אחר שיש בו הסימנים הללו, כי הם משותפים לכל הירקות הכשרים למצות מרור (מ"ב תע"ג סק"ו בשם אחרונים). מפרש רש"י, שרף, כשחותכין אותו יוצא ממנו שרף לבן כחלב. ופניו מכסיפין, אינו ירוק מאד ככרתי. והנה מובא באריז"ל בכמה מקומות (עי' למשל מבו"ש ש"ה ח"ב סוף פ"א), שישנם חמישה מיני דמים טהורים וישנם חמישה מיני דמים טמאים (ה' דמים טמאים מזכרים גם בנדה י"ט א'). חמישה מיני דמים טמאים אלו הם בעצם החמישה מרורים בהם אנו עוסקים בסוגית הירקות למרור. המרורים וכן דם הנידות, הם תולדות של החטא הקדמון, כפי שמובא בחז"ל שעל החטא נענשה חוה בין השאר בדם נידות (עי' עירובין ק' ב', ובמקומות רבים). וכנגד ה' דמים טמאים, ישנם ה' דמים טהורים. כי דמי הלידה שבאשה נעכרים ומתהפכים לחלב (בכורות ו' ב'), וממנו יונק התינוק ואחר כך חוזר החלב ההוא לקדמותו ומתהפך בגוף התינוק לדם ונבלע בתוך הוורידין שבו, ואז הוא דם טהור וזך והוא חיית התינוק (שער הכוונות דרושי פסח דרוש ט'). והנה תיקון המרור מקביל לתיקון הדמים הטמאים שהם דמי נידות, דמי מות. ודמי הלידה שהופכים להיות חלב, הם חלק מהתיקון לדמי הנידות. ובמקביל יש רמז במרור לתיקון זה, בכך שהשרף שבו הוא לבן כחלב. תנאי שני שנאמר במרור שאינו ירוק ככרתי. והנה ירק וירוק הם בהיפוך אותיות קרי. וידוע (יל"ש בראשית פ"ג רמז ל"ג, שער הפסוקים שמות סימן א', ושער הפסוקים יחזקאל), שלאחר חטאו, פירש אדם מחוה ק"ל שנה, ובהן הוציא קרי לבטלה, והיה הבירור של יציאת מצרים לתקן אותו פגם בברית. ובירור ותיקון זה נרמז בתנאי השני במרור. ע"כ בארנו את התיקון למרור בשיקועו בחרוסת, וכן ראינו רמזים בסימני המרור לתיקון של דם נידות ושל קרי לבטלה.

מרור שהוא מתוק

[ד] עתה נבאר תיקון נוסף, שהוא בלעיסת המרור לאפוקי מבליעתו בלא לעיסה שאז אינו יוצא (פסחים קט"ו ב'), דבעינן טעם מרור וליכא. בלשון חז"ל במכילתא (בשלח פרשת ויסע פרשה א'), "מדרכי בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל הקב"ה מרפא את המר במר", דכך עשה משה במרה ע"פ ה' (בשלח ט"ו כ"ה). א"כ מצינו ב' תיקונים במרור, תיקון מר במתוק, שהוא דרכו של בשר ודם, שיקוע המרור בחרוסת, שישנו דין שתהיה מתוקה בין ותפוחים כדאיתא בגמרא (קט"ז א' וברש"י ד"ה לסמוכיה). וכן בשאר מינים שנמשלו בהם כנסת ישראל כגון שקדים (עי' רע"ב על המשנה בקי"ד א'). התיקון השני של המרור הוא התיקון של מר במר, ע"י לעיסה בשיניים, שאז הוא טועם טעם מרירות, וזה גופא התיקון שנקרא על שמו של הקב"ה. והנה התיקון של מר במתוק הוא פשוט בסברא. אבל יש לבאר את התיקון של מר במר. והנה בסוגיא דמרור (ל"ט א'), איתא בגמרא "רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמריתא". מרש"י (ד"ה מרריתא, וד"ה אמרריתא) משמע שרב אחא רצה לקיים מצות אכילת מרור בירק החמישי במשנה, דהיינו מרור, שהוא המר מכולם. ויש שסוברים שרצה לקיים המצוה בירק אחר, מר יותר מכולם [1]. עכ"פ, א"ל רבינא, "מאי דעתך דמרירין טפי, והא חזרת תנן". העדיפות היא בחזרת, שהיא הראשונה השנויה במשנה, ומביאה הגמרא מספר ראיות לכך, ולכן חזר בו רב אחא. ומאי חזרת, אמר רבא חסה, ופירושו זכר לכך שחס רחמנא עילוין במצרים. ועוד אומרת הגמרא, למה נאמר על שעבוד מצרים "וימררו", לומר לך מה מרור (הכוונה לחזרת - הר"ן) תחילתו רך וסופו קשה, אף שעבוד מצרים תחילתו רך וסופו קשה. ובירושלמי כאן (פ"ב ה"ה דף י"ח א') איתא, שחזרת תחילתו מתוק וסופו מר. כלומר בתחילה החזרת מתוקה ורכה, ובסופה מתקשה ונעשית מרה. והנה חזרת שהיא חסא, מקובל שהיא החסה של היום (מ"ב תע"ג סקל"ד בשם החות יאיר והחכם צבי), שקלחה ועליה מתוקים והקלח בסופו מתקשה ונעשה מר. וכתב הב"ב בסימן תע"ג, והגר"ז (שם סעיף ל'), שאנו אוכלים את עליו לקיים מצות מרור, למרות שהם אינם מרים כלל. אמנם הרידב"ז (ירושלמי ברכות, פ"ו ה"א דף מ"ג א') דחה את הזהוי של החכם צבי למרור שהוא החסה דידן מטעם שאינו מר כלל. וגם החזו"א (או"ח סימן קכ"ד על דף ל"ט א') סבר שאין לאכול את עלי החסה אלא צריך לאכול את הקלח לאחר שהתחיל ליפול בו מרירות (כך לכאורה עולה מדבריו, עי"ש). והנה המ"ב (תע"ג סקל"ו) כותב שבמדינותיהם קיימו את המצוה בתמכא שהוא החריין, כי שאר המינים אינם מצויים אצלם.

שורש התאוה הוא בקנאה

[ה] הרי שישנם שני קוטבים במרור. מצד שתיקון המרור הוא במתיקות, לכתחילה יש לקחת חזרת שהיא חסה שהיא מתוקה (אפילו לדעת החזו"א שיש בה קצת מרירות, מ"מ בעיקר היא מתוקה). אבל בקוטב השני שהוא תיקון הלעיסה, שהוא תיקון דקב"ה של מר במר, לכתחילה יש לקחת הירק החמישי המר מכולם (להלכה קי"ל כצד הראשון). בתיקון זה, ברור לכל משכיל שאין התיקון לעשות את הדבר המר לכפליים מר, אלא יש כאן שני סוגי מרירות. נבין בהקדם את העומק הפנימי של מרירות. על המות אמר אגג "אכן סר מר המות" (שמואל א' ט"ו ל"ב). וכתוב בקהלת (ז, כ"ו) "ומוצא אני מר ממות את

האשה". א"כ המות הוא מר ואשה יותר מרה ממות. על איזו אשה מדובר. רש"י על אתר בקהלת מפרש שאשה זו אפיקורסות. וצריך להבין את העומק שבדבריו. פסוק אחר אומר "ורקב עצמות קנאה" (משלי י"ד ל'). מתגלה כאן שיסגור שני מהלכים של מות. ישנו מות כפשוטו שהנשמה מסתלקת והגוף נשאר בקבר. וישנו מות שמבטל את הגוף עצמו, דהיינו הקנאה מרקיבה את אותם העצמות, את אותו כח הגוף שנשאר בלי נשמה. והנה המות בחטא אדם הראשון התחיל מקנאה. כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין נ"ט ב'), "אדם הראשון מיסב בגן עדן והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו". מכאן נתגלגל שבא הנחש לפתות את חוה לאכול מעץ הדעת שעליו נאמר "כי תאווה הוא לעיניים". א"כ השורש היה קנאה והענף המתפשט היה תאוה. א"כ בעומק ישנם שני סוגי מרידות שהם שני סוגי מות, דמרו בגימ' מות. האחת מכח העונש על התאוה "ביום אכלך ממנו מות תמות". והשניה מכח הקנאה שהביאה לחטא, שעונשה הוא "רקב עצמות קנאה". החטא בגילוי הוא תאוה, ובעומקו הוא קנאה.

תיקון מר במר

[ו] והנה הזכרנו את דברי חז"ל שחזרת שהיא חסה תחילתה רכה וסופה קשה. וזה כעין הגפן למד"א עץ הדעת שאכל ממנו אדה"ר גפן היה (בר"ר י"ט ה'), שהענבים בחיצוניותם רכים ובפנימיותם הגרעין הקשה. האכילה היתה בבחינת תאוה, שהענבים מתוקים. ומצד כך העונש על התאוה הביאה למרידות, שהיא מות. ותיקונה הוא להחזיר אותה למתיקות, ולכן שמים בחרוסת יין. ענבמו ענבי רוש, בראש החטא היה בענבים המתוקים, ואשכולות מרורות למו, ואשכולות הענבים הללו הביאו למרידות. כל זה מצד התאוה, הנמשכת אחר המתוקות. אבל מאידך מפורש במכילתא (בשלח פרשת ויסע פרשה א'), שאין לך עץ מר יותר מעץ הזית, והוא העץ שהמתיק בו משה את המים במרה לחד מד"א. וגם פרי עץ הזית הוא מר, הזיתים אפילו לאחר שעובדו לאכילה אינם מתוקים. וצורת התיקון שלהם, להוציא מהם את שמנם, הוא ע"י כתישה. והנה אחד מסממני משחת הקדש הוא המר דרור (כי תשא ל" כ"ג), ועי' ברמב"ן שם באריכות. והנה במדרש (שהש"ר על פסוק א' י"ג, פרשה א' סעיף נ"ט) כתוב, "צרור המור דודי לי, מהו צרור המור, ר' עזריה בשם ר' יהודה פתר, קרייה באברהם אבינו, מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים, כך אברהם ראש לכל הצדיקים וכו' ומה המור הזה כל מי שליקטו, ידיו מתמרמות, כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים". מירור וסיגוף זה של אברהם, הוא תיקון של מר במר, תיקון הקנאה, ועוד יתבאר אי"ה.

קנאת עשו וקנאת האחים

[ז] נתבונן עתה בסוגית המרידות בתורה הקדושה, כדי להבין את התיקון של מר במר. מרידות מוזכרת לראשונה בעשו. לאחר שיעקב בא במרמה, שהוא לשון מרידות, ולקח את הברכות, נאמר על עשו "ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי" (תולדות כ"ז ל"ד). עשיו אינו מבקש בסתם ברכני אבי, אלא "ברכני גם אני". ה"גם" מלמד על קנאה, שהיא שורש המרידות. המריבה בין עשו ליעקב היא על נחלת שני עולמות, וזו הקנאה השרשית בעולם. הקנאה השניה המוזכרת בספר בראשית היא קנאת האחים ביוסף על חלומותיו, ואביו שמר את הדבר. ובברכה שבירכו יעקב (ויחי מ"ט כ"ג), כתוב "וימררוהו ורובו וישטמוהו בעלי חיצים". ואמרו על זה חז"ל (בר"ר צ"ח י"ט), "וימררוהו, בן שהמר לאחיו, בן שהמירו לו אחיו, בן שהמר לאדונתו, בן שאדונתו המירה לו, אבל איני יודע מי ירבה, ת"ל ורבו וישטמוהו בעלי חצים, אלו בעלי מחיצתו שהשליכו עליו דברים קשים כחץ". כלומר, למרות שיוסף גרם למרידות בלב אחיו ואשת פוטיפר, והם רק השיבו לו כגמולו, מ"מ הם גרמו ליותר מרידות. יוסף בגימ' קנאה, המרידות כלפיו באה מכח הקנאה. ומרידות זו, בין דעשו ובין דאחיו עדיין לא תוקנה. על תיקון עשו כתוב "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (עובדיה א' כ"א). ועל מרידות אחיו, גם לאחר עשרה הרוגי מלכות עדיין התיקון לא הושלם (עי' מדרש משלי על פסוק א' י"ג, כל הון יקר נמצא).

סוטה ומרה

[ח] המרידות שלאחריה המוזכרת בתורה היא שעבוד מצרים, "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" (שמות א' י"ד). זו המרידות של עם ישראל ביציאת מצרים. נדון עכשיו במרידות וקנאת מרים אחות משה. הנה על הפסוק הנ"ל "וימררו את חייהם", מפרשים בעלי התוספות שבאותו פרק נולדה מרים ועל שם כך נקראת מרים. והנה בפרשת בהעלותך (י"ב א') כתוב "ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית". מרים קנאה בנבואת משה, "הרק אך במשה דיבר ה', הלא גם בנו דיבר". א"כ מרים מלשון מרידות כי היא קנאה במשה. וכן מיד לאחר שירת הים של מרים וכל הנשים, נאמר "ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם" (בשלח ט"ו כ"ג), מרים אותיות מרים. ועוד פרשה

שמוזכרת בה מרירות היא פרשת סוטה, שמשקים אותה "מי המרים המאריים" (נשא ה' כ"ד). וכמובן כל ענין השקיתה הוא בגלל קנאה "ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו". והנה לקשר פרשת סוטה לפרשת מרה, נקדים שהשלכת העץ לתוך המים המרים המתיקה את המים. ויונתן בן עוזיאל (בשלח ט"ו כ"ה) תרגם שמשה כתב על העץ ההורדפני שהשליך למים שם גדול ונכבד, ומכח זה נמתקו המים. ולא פירש יב"ע איזה שם היה זה. אבל בזוה"ק (נשא קכ"ד ב') כתוב שכאשר הגיעו למרה, היו כמה מבני ישראל שחשדו בנשותיהם שמא ח"ו נסתרו עם המצרים. ולכן רצה הקב"ה לבדוק את כולם, אנשים ונשים, קודם שישרה שמו עליהם. וז"ש בפרשת מרה "ושם נסהו". וא"כ השם שנכתב על העץ, הוא השם שנמחה בבדיקת הסוטה. ובני ישראל כולם יצאו זכאים בניסיון זה. הרי שהנסיון במרה נובע משעבוד מצרים, ושעבוד מצרים שורשו בקנאה, כמ"ש "הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו".

ג' מיני מרירות

[ט] כפי שבארנו, הסוגיא הפנימית של מרירות היא סוגיא של קנאה ולא של תאוה. והנה החלנו לעיל לבאר את שורש הקנאה בנחש. מובא בחז"ל שהיתה קנאה מצד תאוה, שראה אותם משמשים ונתאוה לחוה (ב"ר י"ח ו', מובא ברש"י). והיתה קנאה מצד מעלתו וכבודו של האדם כפי שהזכרנו לעיל שראה מלאכים צולין לו בשר ומסננין לו יין. אבל היה קנאה שלישית, והיא עומק הקנאה, והיא מתגלה במה שאמר הנחש לחוה "והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע". כאן מתגלה כי הנחש לא רק שנתאוה לחוה, ולא רק שנתקנא באדם, אלא גם כביכול קינא בבורא ית"ש. חרה לו שיש רק בורא אחד. ועומק רצונו היה להשקיט ולהשכיח את קנאתו כלפי מעלה שהוא אחד יחיד ומיוחד ואין דומה לו. והוא רצה ח"ו שיהיה דומה לו, והייתם כאלוקים, מה הוא - אף אתם. מה הוא בורא עולמות אף אתם בוראים עולמות (תנחומא תזריע פ"ט). עומק המרירות בבריאה היא מה שהאדם מקנא כביכול בבורא ית"ש, מצד הנחש שנבלע בקרבו. א"כ ישנם כמה סוגיות של מרירות. אחת היא תולדת התאוה, מרירות שאין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו (קה"ר על פסוק א' י"ג). הסוגיא השניה של מרירות היא מרירות של קנאה, "ומוצא אני מר ממות את האשה", האשה תמיד מקנאה למה היא לא שייכת לשרש בעצם, למה אינה כאיש. והסוגיא השלישית היא שהנברא מקנא למה הוא לא בורא כביכול.

אור החיים הקדוש

[י] והנה באור החיים הקדוש (נשא ה' ט"ו) נמצא פירוש נפלא, ודאי נאמר ברוח הקדש. הנה בגמרא בסוטה (כ' א') כתוב שנותנים דבר מר בתוך המים כדי לעשותם מרים. מאידך, ביל"ש (במדבר פ"ה פסוק כ"ג רמז תש"ח) כתוב שהכתב שמוחה לתוך המים עושה אותם מרים. אור החיים בא לבאר את המדרש. הוא מתחיל באומרו שידוע מפנימיות התורה שכל נברא כוסף ומתאוה להדבק בבוראו. וכן המים התחתונים בוכים ומתמרמרים על כך שהם רחוקים מאלקים (ב"ר ה' ד'). ועוד כותב שה' רצה לקבוע דירתו בתחתונים (תנחומא נשא פ"ט), וחטאי האדם מעכבים זאת. וכאשר יוכל לקבוע דירתו בתחתונים, לא יהיה צורך להיות למעלה, והמים התחתונים לא יצטרכו עוד לבכות ולהתקנא בעליונים. והנה אם חטאה הסוטה, הרי זה מעכב את השכינה בעליונים, ולכן כאשר היא שותה, מרגישים המים את חטאה, ומרגישים שהיא גורמת לריחוקם מהבורא, ומתעורר יגונם ובכים, וזה גורם שמתעוררת מרירותם, וזה גופא מה שגורם לסוטה שבטנה נצבתת וירכה נופלת. כלומר, קיים במים כל הזמן מרירות של "מים תתאין אינון בוכין ואמרין אנן בעיין למהוי קדם מלכא" (תק"ז תיקון ה' דף י"ט ב'). כאשר אין חטאים אזי הדירה בתחתונים, ואז הם קמיה מלכא. אבל אם הסוטה חטאה אזי היא מרחיקה את השכינה, ממילא חוזר בהם המרירות של אנן בעיין למהוי קמיה מלכא, וזה המרירות שבמים המרים המאריים והם ממיתים אותה. העומק בדברי אור החיים הקדוש הוא שהמים התחתונים אינם רוצים להיות כמו מים עליונים, כלומר יותר קרובים לבורא, אלא רצונם לאשתאבא בגופא דמלכא (זוהר ויחי רי"ז ב'), כלומר יש בהם קנאה כביכול להיות כלולים בבורא ית"ש, להיותו הנקודה הראשונה של הבריאה.

קנאה דקדושה מביאה לביטול

[יא] כיצד מגיע האדם להתכלל בבורא ית"ש. ישנה התפיסה השלילית שבקנאה, שהיא רקב עצמות קנאה, שהיא מר ממות. וישנה בחינת הקנאה דקדושה, א"ל קנא ונוקם. ולהחזיר את כל הבריאה לא"ס ב"ה זו היא פנימיות נקודת הקנאה בבורא ית"ש. ועל זה אומרים חז"ל (עירובין י"ח ב', וברש"י בחומש) שכאשר חזרה היונה לתיבה והנה עלה זית בפייה, ביקשה לרמוז לנח שמוטב יהיו מזונותי מרים כזית ומסורים בידי הקב"ה ולא מתוקים כדבש ומסורים בידי בשר ודם. דבשר ודם ממתיק את

המר במתוק, אבל הבורא ית"ש ממתיק מר במר. וזו בחינה זית, שהוא מר, ותיקונו על ידי כתישה, דכתישה מבטלת. אמנם בחינת המרירות שבאה מחטא התאוה תיקונה ע"י מתוק, אבל הקנאה שהיא שרש החטא, תיקונה היא ע"י ביטול, "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם, כי אתם המעט" (ואתחנן ז ז). כאשר האדם ממעט ומבטל את עצמו לגמרי אזי הוא יכול להכלל בבורא ית"ש. זה התיקון של מר במר, מור דרור, "מה המור הזה כל מי שליקטו, ידיו מתמרמות, כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים", עד שהציץ עליו בעל הבירה. וזה תיקון של הלעיסה של המרור, שמבטל את המרור, דביטול הוא התיקון לקנאה דקדושה. התאוה היא חטא של האדם. הקנאה היא מטבע שיצר אותו הבורא ית"ש, הוא לא חטא, אלא שאדם צריך להשתמש בו לקנא בבורא ית"ש כביכול, ולהכלל בו על ידי כן. ביתר עומק, שני שרשים לחטאים שבבריאה. חטא אדם הראשון ששורשו בתאוה, וגרם למיתת בני אדם. ולפניו היה חטא קדום יותר, שהוא מיתת מלכי אדום המוזכר בפרשת וישלח (ל"ו ל"א), שכל אחד אמר אנא אמלוך (ע"י מאור ושמש פרשת ויצא, ובעוד ספרי חסידות רבים), וזהו חטא של קנאה. וקנאה דקדושה היא קנאה בבורא ית"ש, זוהי מרירות שבאה מכח כך שישנו בורא והאדם ממרר מדוע אינו הבורא, מדוע אינו כלול בו. זהו העומק שהיונה ניזונית מן המרירות, מן התיקון של מר במר שמוליד ביטול ואז יש התכללות בבורא ית"ש. ובמאמר המוסגר יש לדעת שקנאה גאוה וכעס שורשם אחד (במד"ר ט' י"א).

תאוה היא הדרגה, קנאה היא הכל או לא כלום

[יב] על הפסוק "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך" (משפטים כ"ג כ"ה), ישנה דרשה בב"ק (צ"ב ב') ובב"מ (ק"ז ב'), "מחלה היינו מרה, ולמה נקרא שמה מחלה, שפ"ג חלאים יש בה", היינו שפת שחרית מבטלת פ"ג חלאים, מחלה גימ' פ"ג. והנה המדרש (בר"ר ס"ה ט') אומר, "א"ר יהודה בר סימון, אברהם תבע זקנה וכו' יצחק תבע יסורין וכו' יעקב תבע את החולי וכו' חזקיהו חידש חולי שיתרפא". יעקב שדמות דיוקנו חקוק לו בכסא (בר"ר ס"ח י"ב), ששופריה מעין שופריה דאדה"ר (ב"מ פ"ד א'), ואדם הראשון מתגלה בו החולי של המות, שהמות בתפישה של "ביום אכלך ממנו מות תמות" היא מיתה בהדרגה, שהרי כפשוטו לא מיד מת אדה"ר, אלא שמת כל יום בהדרגה, כמו התאוות שיש לו מנה רוצה מאתיים (קה"ר על פסוק א' י"ג), הוא מתאוה ומתחבר יותר לתאוה וככל שהוא מתחבר אליה יותר אז הוא מת, כי מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא (ב"ק ס"ה א'). זה בחינת ביקש חולי ולאחר מכן מות כי זה תפישת מות שבאה בהדרגה שזו בחינת התאוה. משא"כ בחינת הקנאה היא כולה בבת אחת, כמו שכתוב "ורא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו, וימלא המן חמה" (אסתר ג' ה'), שזה בחינת כעס, וכמו שאומרים חז"ל (רש"י ועוד מפרשים על איוב ה' ב') קנאה היינו כעס. "כל זה איננו שווה ל"י" (אסתר ה' י"ג), זה לא בא בהדרגה, אלא הכל או לא כלום. התאוה נבנית בהדרגה אבל הקנאה מבטלת את הכל, כי תכלית הקנאה דקדושה היא הביטול הגמור של האדם וההתכללות שלו בא"ס ב"ה.

מתוך מרירות של גיהנם מגיעים לביטול

[יג] מה שאצל הבורא הוא כללות, אצל האדם הוא מתפרט, יומו של הקב"ה אלף שנה, כלומר מה שאצל הקב"ה הוא אָלף אצל האדם הוא אָלף. הקנאה שורשה ממקום האָלף, ממקום האחדות, אבל התאוה שורשה במקום האָלף, במקום הפרטים. במדרש איכה (פתיחה אות י"ח) על הפסוק (איכה ג' ט"ו) "השביעני במרורים הרווני לענה", אומרים חז"ל, "ממה שהשביעני במרורים בליל פסח, הרווני בלילי תשעה באב לענה", שכדוע יום א' דפסח חל באותו יום בשבוע שחל ט' באב (או"ח תכ"ח סעיף ג'). לענה בגימ' יוסף, ויוסף בגימ' קנאה. ועי' לעיל מה שבארנו בענין לענה. על הפסוק בשיר השירים (ח' ו') "כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה, רשפיה רשפי אש שלהבתי". אומרים חז"ל (יל"ש על הפסוק, רמז תתקצ"ג), "קשה כשאל קנאה, כשחרב בית המקדש". כי ביום שנחרב הבית נולד המשיח (פתיחה לאס"ר סוף אות י"א, איכ"ר פרשה א' אות נ"א, ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד דף י"ז ב'), ואז נתגלתה הקנאה דקדושה, עזה כמות אהבה של הכנסת ישראל לבורא עולם, רשפיה רשפי אש שלהבתי, לא הקנאה הקדמונית של אנא אמלוך, אלא הקנאה שהוא מתבטל לבורא מכח קנאתו, א'ל קנא ונוקם. הקנאה שיש בידו עכשיו היא קנאה שמביאה להעדר של שלייה כמו שכתוב בזהר (פנחס רכ"ב א' ברע"מ, רל"ד ב'), שמרה היינו גיהנם. שאול הוא אחד משבעת השמות של גיהנם (עירובין י"ט א'), קנאה קשה כשאל יוצרת העדר שהוא שלילה. ישנו העדר בבחינה של תאוה, יש לו מנה ורוצה מאתיים, כאשר האדם דבק במה שאין לו, אבל ההעדר הפנימי של הקנאה מוליד מרירות שהוא מרה שהוא גיהנם, ומתוך זה הוא מגיע לידי ביטול ואז הוא נכלל בבורא ית"ש. ודוקא כאשר המרירות היא מרירות אמת, מרירות של גיהנם, דאמת היא א-מת, מתוך מות מתחברים לאלופו של עולם. מר הוא גימ' עמלק, שכוחו שהוא מכיר את רבונו ומתכוון למרוד בו, ומאידיך יש את המכיר את רבונו ומתכלל בו זה הכח של תיקון המר במר.

שלימות התיקון הוא מר במר

[יד] ולכן שלימות התיקון של המרירות אינה בהטבלתה בחרוסת, תיקון מר במתוק, אלא שלימות התיקון של המרירות היא בלעיסה בשיניים, מר במר. כבר ביארנו לעיל שישנה מחלוקת אם לענה ראויה לאכילה, ואם אינה, האם אפשר בכל זאת לצאת בה במצות מרור. העומק שבחקירה, שמצד חטא אדה"ר שאכל מעץ הדעת שהיה עץ אכילה, תאוה לעינים, חייב להיות שהמרור יהיה ג"כ ראוי לאכילה. אבל מצד המרירות הפנימית שהיא של קנאה, על זה נאמר השביעי במרורים הרווני לענה. לכן על הצד שאפשר לצאת בלענה, בודאי אינו תיקון לחטא עץ הדעת, חטא התאוה. אלא הוא תיקון לקנאה, לחורבן שהוליד את המשיח. ולא רק בלענה דנו הפוסקים אם אפשר לצאת בו, אלא גם בירק שיש סכנה באכילתו, כמו חריין שלם (מ"ב תע"ג סקל"ו). העומק של תיקון המרירות הוא תיקון בבחינה של קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתי'ה שעולה ומתכללת בבורא ית"ש.

[1] כך משמע בר"ן. ואפשר שאותו ירק היה לענה. ועי' במ"ב (בה"ל תע"ג ד"ה יקח לענה) שמביא ג' שיטות בלענה. הראשונה, שלענה הוא הירק חמישי במשנה, המר מכולם (זו דעת המהרי"ל והאגור המובאים במג"א סקט"ז). השניה שלענה אינה מהחמישה מינים במשנה, ומ"מ מי שאין לו מהה' מינים יכול לצאת בה (זו דעת הרמ"א). השלישית שלענה אינה ראויה כלל לאכילה וא"א לצאת בה (דעת הרשב"ץ המובא בבה"ל). הבה"ל עצמו סובר שלענה אינה ראויה לאכילה, ולכן הוא נוטה לדחות את שתי השיטות הראשונות. אבל אפשר ששתי השיטות הראשונות סוברות שלענה ראויה לאכילה בדוחק, בפרט לצורך מצוה שכל ענינה מרירות. הבה"ל מביא שהריטב"א (על הדף) והריא"ז (על הדף בדפי הרי"ף), ס"ל שירק למצות מרור צריך להיות ראוי לאכילה, ודוחה בכך את ההו"א של הפמ"ג שאפשר לקיים מצות מרור בירק שאינו ראוי לאכילה. אבל זו קושיה על ב' השיטות הראשונות רק אם הן סוברות שלענה אינה ראויה לאכילה כלל. ראה לקמן במאמר קצת ראייה שלענה אינה מחמישה המינים, ואכמ"ל.

- [פסח 1]

Source: <https://bilvavi.net/shiur-תשסט/007-פסח-מרור-תשסט>

Links

[1] <https://bilvavi.net/pesach>